

Stanovisko České znalecké komory, z.s. k některým bodům Nálezu Ústavního soudu Pl. ÚS 13/14

k bodu 24

Ústavní soud uvádí, že „znalec – na rozdíl od podnikatele – nenese riziko podnikání a do odměny, kterou za svoji činnost dostává, se nepromítají vynaložené náklady (ty dostává zvlášť)“. Toto tvrzení Ústavního soudu je zavádějící, neboť se vztahuje pouze na kategorii znalců, kteří jsou zaměstnanci. Už se nevztahuje na kategorie znaleckých ústavů veřejného či soukromého práva, a ani na znalce, kteří jsou OSVČ. Pro tyto kategorie platí, že veškeré jejich režijní náklady jsou součástí odměny a tyto náklady nemohou účtovat zvlášť.

Ústavní soud dále uvádí, že „Jedná se tedy o činnost ve „veřejném zájmu“ pro účely řízení před orgány veřejné moci. Tomu ostatně odpovídá i způsob a povaha její právní regulace (včetně odměňování), obsažená zejména v zákoně o znalcích a tlumočnících a jej provádějících právních předpisech. V minulosti dokonce právní úprava týkající se znalecké (i tlumočnické) činnosti, obsažená kupříkladu v zákoně č. 167/1949 Sb., o stálých přísežných znalcích a tlumočnících, výkon znalecké činnosti označovala veřejnoprávním pojmem „znalecký úřad“, jenž zřetelně poukazuje na úzké sepětí znalecké činnosti s výkonem veřejné moci a její důsledné odlišení od činnosti podnikatelské.“

Ústavní soud se ke svému odkazu na zákon č. 167/1949 Sb. již nezmínil, že prováděcími předpisy k tomuto zákonu bylo vládní nařízení č. 76/1950 Sb., o odměně a náhradě hotových výloh stálých přísežných znalců a tlumočnicků a **vyhláška č. 404/1950 Ú.I.I.**, kterou se stanoví sazby odměn stálých přísežných znalců a tlumočnicků, která **nabyla účinnosti dnem 01.07.1950.**

Podle § 1 odst. 1 této vyhlášky odměna za znalecký úkon činí za každou hodinu pracovní doby, potřebné k přípravě a k provedení úkonu,

- ve stupni I. bylo-li třeba k provedení úkonu odborných znalostí a zkušeností, získaných trvalým zaměstnáním v příslušném oboru **Kčs 50,--**,
- ve stupni II. bylo-li třeba k provedení úkonu odborných znalostí a zkušeností, získaných vyšší theoretickou přípravou a trvalým zaměstnáním v příslušném oboru **Kčs 100,--**,
- ve stupni III. bylo-li třeba k provedení úkonu nezbytné zvláštní vědecké kvalifikace **Kč 150,--**.

Dále, podle odst. 3 uvedené vyhlášky, činí-li okolnosti případu znalecký úkon mimořádně obtížným, **odměna se přiměřeně zvýší, nikoliv však nad dvojnásobek sazby.**

Pokud by se Ústavní soud zajímal o situaci před rokem 1949, zjistil by, že **od 01.01.1935** pro odměňování znalců platilo vládní nařízení 246/1934 Sb.z.a n., o poplatcích svědků a znalců v občanských věcech právních. Podle § 21 tohoto nařízení „Při stanovení odměny za námahu **buď přihlíženo nejen k výdělkovým poměrům znalcovým, ale i k tomu, jak se podobné výkony znalce odměňují mimo soudní řízení**“.

Naproti tomu, podle § 16 platné vyhlášky č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů, odměna za znalecký posudek činí podle jeho náročnosti a podle míry odborných znalostí, které bylo nutné k jeho podání vynaložit, za jednu hodinu práce **100 až 350 Kč**, což je **současná sazba, která platí od 01.01.2003.**

Dále, podle § 20 odst. 1 platné vyhlášky, **je-li znalecký posudek vzhledem k okolnostem případu mimořádně obtížný, může být ve zvlášť odůvodněných případech odměna výjimečně přiměřeně zvýšena až o 20 %.**

Z výše uvedeného je zřejmé, že stávající nepřiměřeně nízké znalecké odměny „úzkým sepětím znalecké činnosti s výkonem veřejné moci“ zdůvodnit nelze. Navíc, text platné vyhlášky, který se týká zvýšení znaleckých odměn, má svůj původ v § 1 odst. 2 vyhlášky č. 234/1957 Ú.l., kterou se stanoví sazby odměn stálých přísežných znalců a tlumočnicků, která byla předstupněm dalších postihů znalců koncem 50. let, jejichž účelem bylo „vymýcení soukromopodnikatelských způsobů při provádění znaleckých a tlumočnických úkonů“.

Dále je třeba zmínit rozsudek Soudního dvora (IV. senátu) ze dne 17.03.2011 ve spojených věcech C-372/09 a C-373/09, v němž se uvádí:

„V tomto ohledu je třeba připomenout, že z ustálené judikatury vyplývá, že **základní charakteristika úplaty spočívá v tom, že tvoří přiměřený zisk za danou službu** a je zpravidla sjednána mezi poskytovatelem a příjemcem služby (viz zejména rozsudky ze dne 22. května 2003, Freskot, C-355/00, Recueil, s. I-5263, body 54 a 55, jakož i ze dne 17. listopadu 2009, Presidente del Consiglio dei Ministri, C-169/08, Sb. rozh. I-10821, bod 23 a citovaná judikatura).

Pouhá **skutečnost, že je stanovena úplata**, jak je tomu ve Francii pro soudní znalce **podle tarifu vydaného v rámci výkonu veřejné moci, je tedy irelevantní pro kvalifikaci poskytování služeb prací, jejichž výkon je znalcům zadán** (viz analogicky rozsudek ze dne 12. července 2001, Smits a Peerbooms, C-157/99, Recueil, s. I-5473, bod 56).

k bodu 25

Ústavní soud uvádí, že „*Nadto nelze odhlédnout od obecně známé skutečnosti, že v praxi je zcela ojedinělé (s výjimkou vybraných znaleckých ústavů), že by daný znalec svou znaleckou činnost vykonával jako svou hlavní a jedinou podnikatelskou (výdělečnou) činnost.*“

Z textu není zřejmé, co tím Ústavní soud míní. Znamená to, že tito znalci a znalecké ústavy soukromého práva jsou v právním vakuu a že se na ně Ústava ani Listina základních práv a svobod nevztahuje a Ústavní soud jejich práva nechrání?

k bodu 28

Ústavní soud uvádí, že tvrzení, „*že přiznanou odměnou „nejsou kryty ani vlastní výdaje na vypracování znaleckého posudku, a to ani tehdy, je-li účtována a přiznána sazba v nejvyšší hladině,“ jeví jako (přínejmenším) značně nepřesné a do jisté míry ne zcela odrážející realitu. Ústavní soud se zde naopak ztotožňuje s názorem Ministerstva spravedlnosti, že „stanovená odměna společně s nárokem na náhradu vynaložených výdajů jistě překračuje hranici pouhého pokrytí nákladů a přináší znalci (...) zisk“, jehož dosažení je sice (ve smyslu závěrů z citovaného nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/13) „smyslem podnikání“, nicméně z ústavně zaručeného práva podnikat zdaleka neplyne „právo mít zisk“, nýbrž stát je „pouze“ povinen vytvářet takové podmínky, které umožní jednotlivcům reálně usilovat o jeho dosažení.*“

Ústavní soud bez jakýchkoliv důkazů tvrzení navrhovatelů označuje za nepřesné, a naopak se ztotožňuje se zcela nepodloženým názorem Ministerstva spravedlnosti, který je v příkrém rozporu s dlouholetou praxí.

I když Ústavní soud konstatoval, že stát je „pouze“ povinen vytvářet takové podmínky, které umožní jednotlivcům reálně usilovat o dosažení zisku, nijak nezkoumal, zda stát plní svou zde uvedenou povinnost a ani nedoložil, že by tato povinnost byla splněna.

Pokud nepřiměřeně nízké znalecké odměny ani nepokrývají náklady, o zisk reálně usilovat nelze.

k bodu 30

Ústavní soud připomíná přípravu nové znalecké legislativy, vč. odměňování. Znamená však toto konstatování, že teď máme mít všichni oči zavřené a nezkoumat současný právní stav, a otevřít oči až poté, co někdy v budoucnu začne platit nová právní úprava?

k bodu 34

Ústavní soud uvedl, že k porušení ze strany právotvůrce by mohlo dojít kupříkladu stanovením odměn v extrémně nepřiměřené výši, přičemž konstatoval, že o takový případ se u ustanovení § 16 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., nejedná. Ani toto své tvrzení Ústavní soud nijak nedoložil.

Naopak, nezávislými kalkulacemi bylo mnohokrát doloženo, že hodinové sazby znaleckých odměn by měly být minimálně ve výši 1 000,- Kč. Lze se mj. odkázat na článek „Ekonomické a další problémy výkonu znalecké činnosti v ČR“, který byl uveřejněn v časopisu Soudní inženýrství 4/2016. Jeho obsahem jsou rozsáhlé propočty i jejich detailní zdůvodnění. Skutečnost, že se jedná o minimální výši, dokládá i to, že např. podle Metodiky stanovení plánovaných nákladů na výkon státní správy, které vydalo Ministerstvo vnitra v roce 2007, jsou kalkulovány režijní náklady v rozmezí 40 až 45 % a jsou zohledněny také jednorázové náklady. V kalkulacích uvedených v článku je použita minimální hranice 40 % pro režijní náklady, a navíc nejsou zahrnuty jednorázové náklady (náklady na pořízení hmotného a nehmotného majetku), které rozhodně zanedbatelné nejsou.

V minulosti bylo za neúměrné zkrácení (laesio enormis) považováno tzv. „zkrácení přes polovici“. Není proto zřejmé, jaká kritéria použil Ústavní soud pro své konstatování.

k bodu 36

Ústavní soud uvádí, že protiústavnost by byla založena teprve tehdy, pokud by z dané činnosti neplynul vůbec žádný zisk, což však dle jeho názoru neplatí. Přitom praxe (např. již zmíněný článek z časopisu Soudní inženýrství) tomuto názoru Ústavního soudu nijak nenasvědčuje.

k bodu 37

Ústavní soud zmiňuje průtahy v soudních řízeních způsobované znalci, přičemž tyto průtahy mohou způsobovat i zásah do ústavně zaručeného práva na soudní rozhodnutí, vydané v přiměřené lhůtě.

Bez jakéhokoliv zpochybňování uvedené zmínky Ústavního soudu je třeba se podívat také na „druhou stranu mince.“

Před ustanovením znalce soud vybírá od účastníků řízení zálohu na zpracování znaleckého posudku. Znalec však nemá nárok na poskytnutí zálohy na znaleckou odměnu, a to ani v případech, kdy se jedná o rozsáhlé znalecké posudky v rozsahu několika set hodin a práci v průběhu mnoha měsíců.

Při odevzdání znaleckého posudku znalec předkládá vyúčtování. Současně bývá po něm vyžadováno vydání daňového dokladu, a to i přesto, že výši znaleckého bude teprve schvalovat orgán, který znalce přibral. Den odevzdání znaleckého posudku se tak stává dnem zdanitelného plnění a znalec, který bez jakéhokoliv zálohy zpracoval znalecký posudek, ještě musí v zákonném termínu ze svých prostředků odvést daň z přidané hodnoty, třebaže ještě nedošlo ani ke schválení výše odměny a odměnu samotnou může obdržet až za několik let.

Při poslední novele zákona v roce 2011 byl k § 19 odst. 1 na konec 1. věty přidán odkaz pod čarou na § 21 odst. 5 písm. b) zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů, který znamenal, že za den zdanitelného plnění se považuje den přijetí platby. V současnosti toto ustanovení ze zákona o dani z příjmu již zmizelo, takže platí, že za den zdanitelného plnění je považován den odevzdání znaleckého posudku.

Podle § 19 odst. 1 zákona o znalcích a tlumočnících výši znalečného určí orgán, který znalce ustanovil, a to bez zbytečného odkladu, nejpozději do 2 měsíců od podání posudku. Znalečné by mělo být uhrazeno bez zbytečného odkladu po jejich přiznání, nejpozději do 30 dnů.

Praxe je taková, že nedodržování lhůt pro vydání usnesení o přiznání znalečného nikdo nesleduje, a ani nepostihuje. Přiznáním znalečného se rozumí nabytí právní moci usnesení o přiznání znalečného. Pokud některá ze stran sporu „není spokojena“ se závěry znaleckého posudku, který vyzněl v její neprospěch, často se znalci mstí tím, že se šikanózně odvolá proti výši znalečného. Odvolací soudy mají jen pořádkové lhůty. Ve výsledku to znamená, že se pravomocné rozhodnutí tak odkládá řádově rok až několik let a znalec za pozdní úhradu znalečného žádnou náhradu škody ani úhradu jemu v mezidobí vzniklých nákladů neobdrží. Ústavně zaručené právo na soudní rozhodnutí vydané v přiměřené lhůtě, jak je zmiňováno v úvodu tohoto bodu, je v některých případech pro znalce jen iluzí. Stejně tak i Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/7/EU o postupu proti opožděným platbám v obchodních transakcích.

k bodu 38

Ústavní soud se zmiňuje o principu rovnosti v právech a o zákazu diskriminace (čl. 3 odst. 1 Listiny), přičemž zdůrazňuje, že „*uvažovat v kategorii rovnosti lze pouze v relaci mezi nejméně dvěma subjekty ve stejném, resp. srovnatelném postavení.*“

Přitom z obsahu zákona o znalcích a tlumočnících a jeho prováděcí vyhlášky je zřejmé, že rovné postavení ani mezi znaleckými subjekty není.